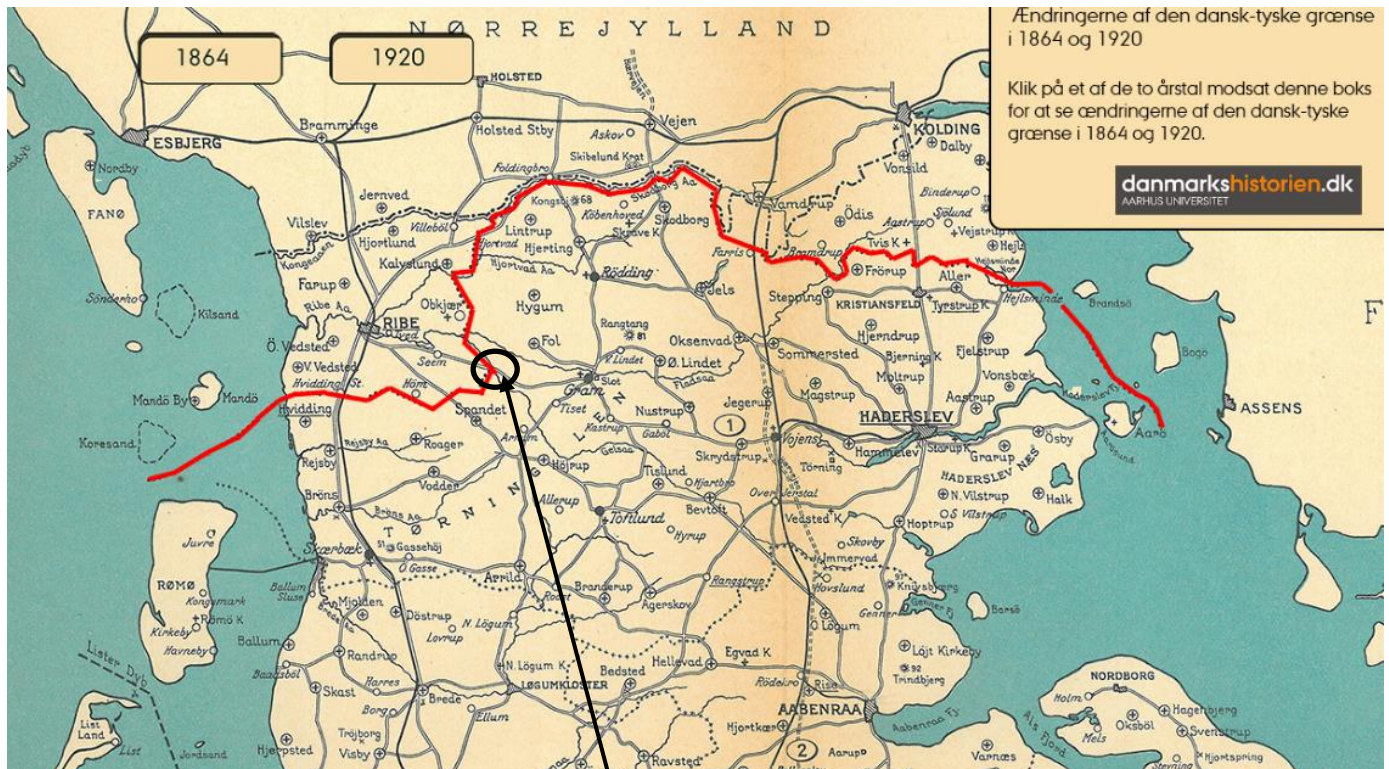

Marie og Hans Peter Schau og Den store Krig

○ = Gjelsbro

Dette er et uddrag fra H.P. Jensen's bog: Fra gamle dage

H.P. skriver: Min faster, fru Marie Schau i Gram, der for længst er død, var en lille og skrøbelig kvinde. Hun bar efter tidens skik sit hår i en knold i nakken, og hendes hår var meget tyndt, knolden var som en lille-fingerende.

Jeg blev aldrig undersøgt, fortalte hun mig, så jeg havde et stykke cigaretpapir, der var skrevet på gennem en lup, i min hårknold, hver gang jeg gik gennem grænseovergangen ved Gjelsbro.

Hvad mon der stod på det lille stykke cigaretpapir ?

Faster Maries eneste svar var, at det kom ikke mig ved, men vi var jo danske.

Der gik mange år, før jeg fattede, at hun havde udført en livsfarlig kurertjeneste.

Vores oldefar Hans Jensen 1847 - 1910 (farmors far)
gift 1 x med Hansine Jacobine Bekke 1845 - 1878
deres datter Marie 1876 - 1951
gift 1906 med Hans Peter Hansen Schau 1876 - 1945
De får en datter Cathrine Jakobine 1908 - 1913
Vores oldefar gift 2 x 1881

Marie og Hans Peter Schau og Den store Krig

Fra Kubankosakkernes land til Gram

Onkel Hans Peter og tante Marie

Der er sikkert en del Gramborgere, der endnu husker malermester Hans Peter Schau og hans kone Marie. De havde forretning på Østergade 6, hvor malermester Christian Davidsen sidenhen boede og nu sønnen H. J. Davidsen.

Hans Peter Schau var også onkel Hans Peter og Marie Schau tante Marie. De havde haft en datter, der døde som lille, så de var gode at komme på besøg hos. Alt i huset var som tawen op a en ask (taget op af en æske). Det er sønderjysk for den helt store ordenssans, og den måtte respekteres.

Gæstfriheden var der ikke noget i vejen med, og tante Marie var en madlaver uden lige. Husets spisevaner var lidt specielle. Onkel Hans Peter rørte ikke smør og forklarede grundigt hvorfor. Tante Marie snød ham og propede smør i alt, hvad der kunne puttes smør i. Hun var et meget intelligent menneske og lyttede med uforlignelig stille ironi til onkel Hans Peters uforgribeligheder. Selv døjede hun med en halssygdom, der gjorde det vanskeligt for hende at synke.

Onkel var en lille klejn mand, omkring en meter og tres, men rank og med et lille overskæg og glimrende guldriller. Tante var lille og spinkel, men af inne forgæng. Det er sønderjysk for utrættelig. Da onkel var med i første verdenskrig, kørte hun malerforretningen med svende og drog i egen lille person til det gamle land for at få fat i lidt linolie og farver. Hendes bankforbindelse var Sydjysk Landmandsbank i Ribe. Hun var den første, der forklarede mig om solaveksler, som der ingen kaudion er på. Tante Marie kunne rejse penge på solaveksler, så hun har været en lille stadsperson. Hun var et ganske usædvanligt menneske, selvstændig og modig. Hendes hår var meget tyndt, og hun havde en lille knold i nakken. Hun har fortalt mig, at hun havde breve skrevet på små

stykker cigaretpapir under lup skjult i den magre knold, der jo i gamle dage var kvinders klassiske skjulested for hemmelige breve. Der var så lidt i min knold, at grænsegardnerne aldrig så mig efter, sagde tante Marie.

Onkel Hans Peter var født i Løgumkloster og lærte vistnok også i hjembyen. Sidenhen kom han til Gram som svend og mester, men hjemmø var i mange år hans problem. Mellem Gram og Løgumkloster løb han barbenet i mange år bare for et par aftentimers skyld. Da han selv fik hjem, slog han rod, og der fandtes ikke et stykke ukrudt i haven eller en plet på tapetet.

Også i krigens dage fik han hjemveen at mærke, men da tog det længere tid at komme hjem.

Hjem fra Kubankosakkernes Land

I foråret 1918 påtvang det kejserlige Tyskland det bolschevikkiske Rusland freden i Brest-Litovsk. Senere folte Tyskland Versaillesfreden som blodig uretfærdighed, men den stod næppe mål med Brest-Litovsk. De baltiske stater, store dele af Hviderusland og Ukraine helt ned til olien i Kaukasus blev afstået til Tyskland og vældige mængder levnedsmidler og råstoffer blev sendt fra Rusland vestpå. Det gav kræfter til Tysklands sidste fortvivede offensiv på den franske front, der slog fejl, og i november 1918 brød Tyskland sammen. Da stod der tyske tropper helt inde øst for Sortehavet omkring floden Kuban, hvor der var kosakland.

Onkel Hans Peters afdeling var et kompagni på et par hundrede mand. I oktober fik de ordre til tilbagetog, men da var der allerede kaos bag fronten, og de måtte selv slå sig igennem.

Det tyske kompagni lagde beslag på et jernbanetog og fyldte flest mulige vogne op med korn, læder, der kunne bruges til sko, og levnedsmidler. Lokomotivet blev fyret med kul, træ og hvad man kunne få

Tante Marie og onkel Hans Peter.

Fra H.P. Jensen`s bog: På vandring i en svunden tid

fat på af brændbart undervejs. Til tider blev der gjort holdt i en skov, og alle mand måtte ud og fælde træ. I en af vognene sad soldater og drejede på et par store kaffemøller, der kunne male mel. På en anden vogn stod et feltkøkken, og der var et par sanitetter med, der kunne tage sig af syge og sårede. Kompagniet var en lille isoleret verden, der forsyngede sig selv og langsomt bevægede sig vestpå gennem Revolutionens Rusland. Beretningen om denne færd huskes nu kun ufuldstændigt, den burde have været skrevet ned, men det skete ikke. Gengivelsen er sikkert meget unøjagtig.

I de egne, det tyske tog bevægede sig igennem, herskede i mange år krig, uro og forfærdelig hungersnød. Togskeerterne kunne være sprængt eller fjernet, men toget havde selv reserveskinner med. Til tider skød soldaterne sig igennem stationer, hvor man søgte at standse toget. Til andre tider var strækningen effektivt spærret, så gjorde toget holdt og indrettede sig på kamp. Der blev sendt parlamentærer til fjenden og tilbudt korn og levnedsmidler for fri passage. Det lykkedes flere gange. Der blev truet med angreb på toget, men i

korn- og levnedsmiddelvognene sad soldater med petroleumsdunke og ordre til at ødelægge ladningerne, hvis der blev skudt. Hungeren var så stor, at den var tilstrækkeligt argument til en handel om nogle hundrede pund korn for fri passage. Onkel Hans Peter huskede at Russerne regnede i »pud«, der vistnok er omkring 16 kilo.

Det eventyrlige tog var flere måneder undervejs og oplevede mange trængsler. Juleaften blev fejret med »Stille Nacht« og ellers ikke andet i kreaturvognene.

Man nåede ud af Rusland og ind i Polen, der var i stor gærning og var ved at blive en selvstændig stat. Så længe toget var i det tidligere russisk Polen kunne det køre. I østrigsk og tysk Polen var sporvidden en anden. Hvordan kompagniet slap om ved det, huskes ikke, men videre med et andet toget kom det da og fik vist endda lov at beholde våbene. En dag rullede toget ind på Frankfurter Bahnhof i Berlin, og kompagniet blev afmønstret. Våbene blev allerveret, men uniformen måtte soldaterne blive i. De havde ikke andet tøj.

For nogen tid siden løb en tysk serie i fjernsynet, en filmatisering af Hans Falla-

das roman: »Ein Mann will nach oben« (En mand vil fremad). Berlin havde tidligere banegårde i byens periferi og ingen hovedbanegård. Man måtte gå imellem stationerne, som den tyske film viste. Det måtte onkel Hans Peter også, han havde ikke en groschen på lommen. Det var den tid, jeg blev så lille, fortalte han. Jeg gik og gik og sled benene af mig.

Hjemkomsten

Men videre kom han da. En dag rullede han ind på Hauptbahnhof i Hamborg og sov på en bænk om natten. Midt i efterkrigens uro fungerede meget af det tyske bureaukrati. Der kom feltkøkkener og bespiste de hjemvendende soldater på banegårdene. Bahnhofsmissionen, som nogle måske har lagt mærke til på de store tyske banegårde, fik ham losset ind i et tog nordpå. Han stod op hele vejen til Over Jerstal, og der var en Kleinbahn i drift. En dag i vinteren eller foråret 1919 kom onkel Hans Peter hjem til Gram. Tante Marie havde da ikke hørt fra ham i mange måneder.

Hun var ved at vaske storvask og fik en skræk, da en pjaltet soldat pludselig stod i døren. Han var så afkrækket, at hun først ikke kendte ham, men det dagedes jo, at den lille maler var kommet hjem. Hun slog armene om ham og veg straks tilbage. Onkel Hans Peter var levende af lus fra top til tå.

Så blev maleren puttet i vaskebaljen og tøjet smidt i en bunke i haven og en tændstik sat til. Den peripne onkel lagde omhyggeligt ur og tegnebog fra sig, og to dage efter kravlede han igen af lus. De havde siddet i uret og tegnebogen.

Et dejligt hjem

Siden blev der mange gode år i Gram. Det var et dejligt hjem at komme i. Tante Marie holdt Familie-Journalen og Hjemmet, der lå i store bunker på loftskammeret. Det var nattelæsning, men numrene skulles lægges i datoorden igen. Tante Marie tog lidt kontrol på det, og det var ikke godt, hvis numrene var blandet rundt.

Det ville også have været en god historie at beskrive disse elskelige og prægtige mennesker og deres hjem, men det er for silde.

Onkel Hans Peters trojén 1915. (Øverste række nr. 3 fra højre).

Marie og Hans Peter Schau og Den store Krig

Artikel af H. P. Jensen fra Toftlund Ugeavis

Onkel Hans Peters guld timark

Hans Peter Schau var en af de nordslesvigere, der måtte med i felten under første verdenskrig, og han var nær ikke kommet hjem igen.

Ved det store sammenbrud i november 1918 lå hans afdeling i Kubankosakkernes land i Nordkaukasus, afskåret fra hjemlandet og ganske omgivet af fjender. Afdelingen beslaglagde et damptog og fyldte dets vogne med soldater og levnedsmidler. Derefter begyndte en eventyrlig odysse vest- og nordpå. Man kæmpede og handlede sig igennem. Træ til lokomotivet huggedes, hvor det var at finde. Kornet maledes med håndkraft på kaffemøller. Der var bageri, feltkøkken og lazaret på vognene. Man kørte til hen i foråret 1919, så var toget ude af de tidligere russiske områder, og sporvidden var en anden. Det gik videre til fods gennem Polen.

Efter almindelig skik havde onkel Hans Peter som dreng fået en timark i guld til sin fødselsdag. Da han skulle i felten, syede min faster, tante Marie, guldmønten ind i et halstørklæde, som onkel bar, hvad enten det var varmt eller koldt. På marchen

Maler- og glarmester Hans Peter Schau, Gram, og hustru Marie, født Jensen, fotograferet før første verdenskrig.

gennem Polen var guld det eneste, der kunne skaffe brød. Han færdedes sammen med nogle kammerater, der lod een kammerat med een guldmønt gå ind i landsbyerne på brødkøb. Det skete, han blev frarøvet sit

Timark af guld, udstedt af „Freie und Hansestadt Hamburg“ i 1905. (Foto-Huset, Toftlund).

pengestykke, men mere end eet ad gangen gik aldrig tabt. Som oftest gav det brød eller kartofler.

Hvor mange timarkstykker onkel Hans Peter har haft vides ikke, men der var tre tilbage, da han en dag kom med »Æ lillebahn« til Gram. Tante Marie var ved at vaske storvask, da en »boss« trådte ind ad døren. Hun kendte ham ikke straks, men så slog hun armene om halsen på ham for straks efter at vige tilbage. Den hjemvendte ægtemand vrimlede af lus. Så blev hans tøj brændt i haven, og onkel puttet i vaskevandet. Få dage efter kravlede det igen. Han var jo en ordensmand, der havde lagt ur og tegnebog fra sig før den store renselse, og selv i de to ting var der lus.

Guld timarken er udstedt i 1905 af Hamburg, Freie und Hansestadt, som navnet er. Der må altså have været flere end fødselsdagsmønterne i Hans Peters halstørklæde. Hvorom er, så tør det nok siges, at disse guldmønter var en langsigtet og forstandig investering. Intet andet kunne have opretholdt livet for en lille skare flygtninge i Polen i vinteren 1919.

Den pyntelige malerbolig, Østergade 6, Gram.